JOSEPH WOODARD: ARTA DE A PUNE ÎNTREBĂRI

Autor: Ioana-Macrina Cotos-Jinga | 11 noiembrie 2021

Un articol scris de Joseph Woodard pentru The Public Dicourse

Articol original: The Art of the Question

Cu o melancolie resemnată, venerabilul decan de la Colegiul St. John ne-a avertizat odată cu privire la seminarul despre „Marile Cărți”: „Nu poți cuprinde totul, trebuie să lași milioane de lucruri minunate să treacă pe lângă tine… Mii de gânduri minunate o să îți scape…”. Pe atunci, credeam că se referă la orar, la studenți sau chiar la anumite reguli de predare. Abia mai târziu mi-am dat seama că el spunea de fapt mult mai mult de atât.

O operă adevărată nu este o formulă, ci un lucru real, asemănător unui conac vechi, plin de coridoare întortocheate și de scări ascunse. Astfel, deoarece valoarea unei adevărate opere se regăsește doar prin explorarea și contemplarea ei, niciun rezumat nu este satisfăcător. Frumusețea marilor opere nu are graniță, deci nu se poate cuprinde cu totul într-un seminar și vor fi, cu siguranță, multe lucruri care ne vor scăpa. De aceea, trebuie pur și simplu să avem încredere că studenții vor reuși să extragă din aceste opere exact lucrurile de care vor avea nevoie mai departe.

Mișcarea „Marilor Cărți” de la mijlocul secolului al XX-lea – condusă de Robert Maynard Hutchins, Mortimer Adler, Scott Buchanan, Ron McArthur și alții care, în perioada respectivă, construiau mici colegii aristocrate – oferea și încă oferă programe de „educație reparatorie”[1] tuturor tinerilor care au absolvit liceul. Această mișcare reprezenta un contraatac împotriva invaziei semibarbare și tehnocrate a ideologiei moderniste promovate de John Dewey, care pătrunsese în școlile superioare și distrusese deja două generații de tineri. După Primul Război Mondial, programa *literature-light*[2] propusă de Dewey începea să producă filistini calificați și tehnocrați fără suflete. Așadar, mișcarea Marilor Cărți își propunea să recupereze vocabularul clasic și familiaritatea cu cultura și cu personalitățile reprezentative din punct de vedere moral pentru viața publică și cea de zi cu zi, care fuseseră toate zdrențuite în ultimii patruzeci

de ani. Toate acestea sunt comparabile cu ambiția nerealistă a lui Carol cel Mare de a *conserva* Imperiul Roman cotropit de francii și lombarzii semibarbari, ca și cum acesta nu era deja mort și imposibil de resuscitat.

Mai târziu în secolul al XX-lea, pedagogi profetici precum Fritz Wilhelmsen și John Senior s-au temut că mișcarea Marilor Cărți stagnase. În secolul în care cinematografia înflorea, mișcării îi lipsea legătura cu cultura *populară* – considerată rodul „imaginației morale adolescentine" –, care era foarte răspândită în acea perioadă și, deci, necesară pentru continuarea inițiativei Marilor Cărți. În lipsa unor standarde și moravuri comune, o regenerare culturală coerentă era imposibilă. Acest fapt a fost extrem de descurajant, dată fiind și noua invazie mai violentă din anii 1970, care a constat în acapararea barbară și anarhică de către postmoderni a școlilor publice, care și așa erau deja foarte birocratizate. Acest asalt „lennonist" a fost asemănător cu prăbușirea Imperiului Carolingian sub ciocanele vikingilor păgâni, care au prădat tot ce se afla de-a lungul râurilor mari și mici ale creștinătății și au stopat accesul către satele și mănăstirile distruse, izolându-le.

Cu toate acestea, mișcarea Marilor Cărți nu a eșuat. Dovada este faptul că acum, după două generații, oferă o masă critică de pedagogi tineri, care sădesc învățăturile Marilor Cărți încă de la nivelul preuniversitar. Astfel, aceste învățături ajung tocmai în locurile în care ar trebui să fie: în școlile private, în programele online de *homeschooling* și în așa-zisele școli *charter*[3], care se extind în adevărate rețele. Acest fenomen *ar putea fi* asemănător cu reforma cluniană[4] din secolul al X-lea, care a interconectat o mie de mănăstiri, a salvat papalitatea, a impus Pacea lui Dumnezeu[5] și, în cele din urmă, s-a dezvoltat – într-un mod total imprevizibil – în ordinele mendicante, filozofia scolastică și arhitectura gotică.

Cu toate acestea, așa cum clarifică și Cristopher Dawson, pentru ca înflorirea din perioada medievală să aibă loc, a fost necesar ca toate așteptările pe care oamenii le aveau de la un trecut dispărut să fie date uitării. Noua sinteză trebuia să fie complet imprevizibilă. Toate piesele existente trebuiau valorificate, toate operele mari apărute încă de la nașterea scrisului. Dar, în același timp, noua eră trebuia să le reașeze în felul ei… iar asta avea să se întâmple de-a lungul mai multor secole.

Sunt mai multe locașuri

Să ne întoarcem la seminarul Marilor Cărți și la Arta de a pune întrebări. Anticii erau oameni care se ghidau după o singură carte – fie că era vorba despre *Analecte*, *Tora* sau *Iliada*. Însă, în zilele noastre, dacă ar fi să ne descriem, am spune că suntem mai degrabă oameni care se ghidează după o mulțime de cărți. „Sunt mai multe locașuri" în cultura noastră, dintre care unele sunt goale, multe ne oferă găzduire temporară, în câteva se desfășoară o viață de familie activă, iar altele sunt dedicate rugăciunii. Cu toate acestea, cu cât opera în cauză este mai măreață, cu atât aceasta va rezista mai

mult transformării într-un fluturaș de reclamă imobiliară. O operă este un edificiu cu *personalitate*, proiectat de un arhitect care dorește să-ți ofere un loc în care să trăiești, chiar dacă doar pentru puțin timp. Poate că locul acela nu va fi confortabil, poate că nu va fi nici măcar locuibil, dar cel puțin există. Este necesar ca seminarul să aibă mereu ușile deschise pentru ca studenții să îl poată explora și poate chiar *să se stabilească* acolo.

Scopul seminarului este să îi ajute pe studenți să trăiască într-o locuință cu personalitate. După acest scop ar trebui să ne formăm așteptările pe care le avem de la seminar, pentru ca, atunci când ne vom lovi de un paradox – spre exemplu, când seminarul va ajunge în punctul în care va încerca să aducă împreună idei ireconciliabile – să ne dăm seama că aceasta *nu* constituie un eșec în ceea ce privește înțelegerea, ci un triumf al intuiției noastre: capacitatea de a pricepe informații deosebit de complexe. Lucrurile adevărate sunt întocmai astfel, asemănătoare constantelor din matematică sau din fizică, precum *pi* sau *e,* care tot timpul ajung să fie numere iraționale. Iar autorul unei lucrări măreațe a văzut de la bun început toate semnele de întrebare pe care opera sa le poate ridica.

Formularea unei întrebări bune

Să formulezi o întrebare bună nu este ușor. Prima provocare este să nu ne afundăm în întrebări pe care le găsim deranjante și să nu ne preocupe dileme care ni se par în sine irelevante sau ireverenţioase față de lucrarea în cauză. Spre exemplu: oare Sf. Tereza de Avilla pare… scrupuloasă sau chiar ipocrită în autobiografia sa? Oare în „Aventurile lui Gulliver” Jonathan Swift îl simpatizează pe Lemuel Gulliver sau pe oricine altcineva? Oare ultima scenă din „Visul unei nopți de vară” este doar o încheiere lungă, lipsită de un scop clar?

Astfel de întrebări par ireverențioase. Cu toate acestea, să te întrebi dacă nu cumva maica din ordinul carmelit *nu* este ipocrită, dacă și-a meritat într-adevăr autocondamnarea, având în vedere miracolele pe care le-a făcut, poate fi un punct de pornire pentru o discuție despre *Autobiografie* (și chiar pentru o lectură în cheie spirituală a maicii Tereza). Să consideri că „Călătoriile lui Gulliver” sunt „dezgustătoare” (vezi John Senior) poate reprezenta un act de eliberare de pietatea culturală superficială, conform căreia o operă considerată măreață *trebuie* să fie neapărat și bună (asemeni unui luptător cunoscut care poate fi doar cunoscut). Până și scopul ultimei scene din *Visul unei nopți de vară* poate fi chestionat prin întrebarea: *al cui* este acest vis, mai exact?

Provocarea este să fim atenți la munca pe care o depunem, însă fără să avem în minte o formulă anume. În același timp, nu trebuie nici să ocolim subiectul, nici să ne plimbăm aiurea pe coridoarele lungi ale locașurilor și să rămânem blocați în dulapurile lor. În *Macbeth*, să te plimbi fără niciun scop pe coridoare ar însemna, spre exemplu, să te

întrebi: „ce este ambiția?”. Deoarece întrebarea nu este ancorată în text, adresarea ei îi va face inevitabil pe câțiva elevi să vorbească despre ce simt, nu despre ce spune Shakespeare de fapt. O altă întrebare irelevantă ar fi: „De ce vrăjitoarele îl provoacă pe Macbeth?” Hmm… Poate pentru că sunt malefice? Cu toate acestea, întrebarea „De ce vrăjitoarele *pot* să îl provoace pe Macbeth și nu pe Banquo?” este bună, deoarece poate duce undeva (poate chiar să indice spre copilul lipsă al lui Lady Macbeth).

În sfârșit, întrebarea ultimă este întotdeauna „De ce?”. Pentru a înțelege, trebuie întotdeauna să cauți sensurile. Creatorul oricărei opere va răspunde mereu întrebărilor care vizează sensurile ei. În ficțiune, acest lucru poate fi aproape întotdeauna tradus prin motivația naturală sau nefirească a personajelor. În filosofie, istorie sau politică, scopul lucrării ține de obicei de intenția autorului.

Este dificil să eviți controversele în discuțiile despre personajele ficționale, mai ales când ai studenți bine pregătiți. Întrebările clasice sunt de felul: „de ce amână Hamlet răzbunarea morții tatălui său?”. Desigur, în marile opere, la fel ca în marile locașuri, există întotdeauna și cotloane de nepătruns pe care doar servitorii le cunosc. Tragedia *Hamlet* este saturată de tema suicidului, „împlinirea ce trebuie dorită cu ardoare”, care se aseamănă cu dorința lui Horațiu de a muri ca un „adevărat roman din perioada Antichității”. Cu toate acestea, pentru un student care a absolvit la Wittenberg și care este și creștin, suicidul reprezintă o cale sigură către iad – „Întocmai aceasta este problema.” Așadar: „De ce tatăl fantomă al lui Hamlet nu îi permite acestuia să își pedepsească mama pentru viața meschină pe care a trăit-o? Cum ar putea Gertrude să reacționeze?” Și, în final, de ce au toți parte de o moarte întârziată providențial, fără să fie condamnați pentru suicid? Seminarul poate la fel de bine să nu meargă niciodată în această direcție (exact așa cum se plângea bătrânul decan) și să se abată, de exemplu, la moartea Ofeliei. Dar tocmai în timpul unor astfel de abateri studenții încep să și-l însușească pe Hamlet.

Să chestionăm ideologia modernității

În lucrările filozofice, întrebarea „de ce” este mai complicată. Cel puțin de la Machiavelli și Montaigne încoace, ideologia se strecoară în filosofie. Să formulezi întrebări pentru filosofii programatici sau ideologici este ca și cum ai încerca î să navighezi între Scila credulității și Caribda indignării n timpul seminarului. În cadrul unor discuții de acest fel, unii studenți se dau peste cap pentru a-i face mai agreabili chiar și pe niște nerușinați ca Machiavelli, Hobbes sau Nietzsche. De asemenea, aceștia nu prea acceptă faptul că Montaigne, Descartes sau Locke trișează un pic, strecurând și o carte epicureică în pachetul lor cultural de cărți idealiste sau creștine. Totuși, dacă studenții încep să suspecteze o anumită lipsă de onestitate, sunt capabili chiar să respingă nefondat o lucrare.

Este foarte util ca în timpul seminarului să se pună la îndoială anumite idei moderniste

fundamentale, deoarece în felul acesta poate fi observată prăpastia dintre antichitatea clasică, creștinism și modernitate. Spre exemplu, unii umaniști timpurii au fost iritați de rigiditatea morală și de ipocrizia creștinismului, așa că au romanticizat pragmatismul roman și așa-zisa sa raționalitate. Ei au luat în derâdere cenzura pe care creștinii o impun curviei și sinuciderii, care sunt considerate acte intrinsec rele – probleme în care etica revelată este cu siguranță mult mai strictă decât etica naturală. Astfel, Dante simpatizează amorezații, considerând că sinuciderea lui Cato se încadrează totuși în Purgatoriu.

Problema ascunsă a revoltei moderne este negarea păcatului originar. Oricât de implicită ar fi, această noțiune arhaică a păcatului originar este vitală pentru moștenirea iudeo-eleno-creștină a ideii de libertate personală și a înfrânării monarhilor. „Noii epicurieni" au erodat această credință cu un nou mit al inocenței originare: de la canibalii faimoși ai lui Montaigne, eliberați de orice frică de moarte, până la înspăimântătoarea apoteoză pariziană din *Noble Savage* a lui Rousseau. Dar foarte rar se întâmplă să știi ce să faci cu astfel de idei într-un seminar. Iar dacă păcatul originar spune un lucru rău despre noi, nu este oare mai atrăgătoare inocența orginară? În timpul unui seminar nu se poate decât sugera ideea că inocența naturală presupune ambiția perfectibilității umane, lăsând astfel deschisă posibilitatea ca niște conducători luminați să ne perfecționeze pe noi toți – forțat, dacă este necesar.

Poate cel mai important aspect este pretenția iluminismului cu privire la „certitudinea științifică", care reușește să cenzureze în mod deliberat orice formă de cunoaștere, cu excepția cunoașterii a „ceea ce facem". Așadar, întrebări precum „ce" și „de ce", care indică de obicei diverse sensuri, sunt eliminate în favoarea întrebărilor de tipul „cum?", care indică tehnica. Intelectul contemplativ este suprimat de cel practic.

Această dominație modernă a intelectului practic (sau productiv) și încercarea de a suprima contemplația, care se impun în viața culturală, ne aduc înapoi la însuși scopul seminarului. Un seminar ar trebui să îi inițieze pe studenți în explorarea unei mari opere, mai degrabă decât să le ceară să o cunoască perfect. Acest lucru ar putea retrezi în ei *intenția* de a contempla. După cum afirma cu compătimire și fenomenologul Max Scheler, „omul este condamnat la metafizică". În căutarea unui loc unde poate să trăiască – în căutarea unui scop, unui sens și a unei existențe –, seminarul se poate transforma într-o contemplare nemărginită a marilor opere, a caracterului lor moral și a presupozițiilor lor cosmice.

Există câteva provocări unice în ceea ce privește îndrumarea studenților pe calea contemplației în era telefoanelor. Totuși, în cele din urmă, fericirea este un tip de contemplare și – după cum ne arată foarte clar și Aristotel – toată lumea vrea să fie fericită.

Imagine: Cesare Maccari – "Cicero Denounces Catiline" (1889), Sursa: Wikimedia

Commons

NOTE

1. Programele de „educație reparatorie” sunt specifice mai ales spațiului american și au ca scop îmbunătățirea unor aptitudini de bază, cum ar fi cititul sau scrisul, în cazul unor tineri care, deși au trecut printr-o instituție educațională unde ar fi trebuit să dobândească aceste abilități, continuă totuși să întâmpine dificultăți în a le aplica. Vezi mai multe explicații despre aceste programe aici: https://www.lawinsider.com/dictionary/remedial-education. ↑
2. Vezi programa aici: https://www.yourarticlelibrary.com/education/john-deweys-view-on-education/69149. ↑
3. Școlile *charter* sunt instituții educționale care primesc fonduri guvernamentale, dar care operează totuși independent de sistemul privat de școli în care ar trebui să fie încadrate. Vezi: https://www.publiccharters.org/about-charter-schools/what-charter-school. ↑
4. Vezi: https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/cluniac-reform. ↑
5. Vezi: Peace of God | Britannica. ↑

Acest articol a fost tradus cu acordul publicației *The Public Discourse*.